

Notat vedr. ophavsrettigheder og e-læring

Brugen af e-læring i form af netbaseret undervisning, fx webcast af undervisning, bliver mere og mere almindelig på danske undervisningsinstitutioner og det er derfor relevant at undervisere er opmærksomme på deres ophavsrettigheder.

Af denne årsag har DM Professionshøjskoler og Erhvervsakademier udarbejdet følgende notat, som giver et overblik over relevante ophavsretlige problemstillinger.

Ophavsrettigheder:

Ophavsretten til et værk medfører en eneret til at råde over værket. Ophavsretten består af de økonomiske rettigheder, som følger af ophavsretslovens § 2, og de ideelle rettigheder som følger af ophavsretslovens § 3.

De økonomiske rettigheder omfatter eksemplar fremstilling, spredning, visning og offentlig fremførelse, mens de ideelle rettigheder omfatter faderskabsretten og respektretten. Faderskabsretten består i, at en ophavsmand altid har krav på at blive navngivet, i overensstemmelse med god skik, på eksemplarer af værket og når det gøres tilgængeligt for almenheden. Respektretten består i, at værket ikke må ændres eller gøres tilgængeligt på en måde, som er krænkende for ophavsmanden.

Ophavsret til undervisningsmateriale og arbejdsgivers sædvanlige virksomhed:

Som underviser ved professionshøjskoler og erhvervsakademier (*fremover benævnt 'undervisningsinstitution'*) har man som hovedregel ophavsret til sit undervisningsmateriale, powerpoints, undervisningsnoter mv. Det kan dog have betydning, hvad der er undervisningsinstitutionens såkaldte "sædvanlige virksomhed", og hvilken brug af materialer, som er nødvendig for denne sædvanlige virksomhed.

Hvis det er nødvendigt for undervisningsinstitutionens sædvanlige virksomhed, fx at råde over underviseres rettevejledninger til eksamen ved at lægge dem på internettet, vil rettighederne til dette automatisk overgå til undervisningsinstitutionen. Det er dog kun den *del* af ophavsretten, som er *nødvendig* for, at arbejdsgiver kan drive sin sædvanlige virksomhed, som overgår til arbejdsgiveren.

Hvad der er undervisningsinstitutionens sædvanlige virksomhed, vil underviserne være nærmest til at vide, da underviserne ved hvad praksis hidtil har været. Begrebet "sædvanlig virksomhed" dækker nemlig først og fremmest over den virksomhed som undervisningsinstitutionen har haft indtil nu. I dette ligger også at undervisningsinstitutionen ikke uden at krænke underviserens ophavsret, kan begynde at anvende underviserens materiale på en ny måde, som ikke har været sædvanligt for undervisningsinstitutionen hidtil.

Om arbejdsgiver kan disponere over medarbejdernes undervisningsmaterialer og i hvilket omfang, afhænger derfor af, om det er nødvendigt for undervisningsinstitutionens sædvanlige virksomhed at disponere over dette undervisningsmateriale og på hvilken måde det er sædvanligt at disponere over det.

Såfremt arbejdsgiver begynder at benytte materialet, uden at det har været en del af den sædvanlige virksomhed, er det meget vigtigt at I som ansatte siger fra, og ikke blot lader arbejdsgiver benytte materialet. Med tiden kan grænsen rykkes for, hvad der kan betragtes som sædvanlig virksomhed.

Det er DM Professionshøjskoler og Erhvervsakademiernes udgangspunkt, at underviserne har den fulde ophavsret til deres undervisningsmateriale med mindre andet er aftalt eller følger af arbejdsgivers sædvanlige virksomhed. At underviserne har ophavsretten til deres undervisningsmateriale mv., betyder at arbejdsgiver ikke har ret til at ændre, redigere og genbruge undervisningsmaterialet med mindre andet er aftalt eller følger af arbejdsgivers sædvanlige virksomhed.

DM Professionshøjskoler og Erhvervsakademier oplever, at der er et øget fokus på lokalt at indgå aftaler om overdragelse af undervisernes ophavsrettigheder til undervisningsmateriale. Dette skyldes blandt andet, at arbejdsgiver gerne ser, at de ansatte kan videndele og genbruge hinandens undervisningsmaterialer.

Det er vigtigt at sådanne aftaler også tager hensyn til undervisernes interesser og DM Professionshøjskoler og Erhvervsakademier opfordrer derfor tillidsrepræsentanter til at sende aftaleudkast til gennemsyn i DM.

Nedenfor er oplistet en række konkrete opmærksomhedspunkter, som tager udgangspunkt i UBVA's, Udvalget til Beskyttelse af Videnskabeligt Arbejde, anbefalinger¹, DM's anbefalinger og erfaringer vedr. spørgsmål om overdragelse af ophavsret samt de allerede indgåede aftaler på undervisningsinstitutioner.

Det anbefales, at der i aftaler om overdragelse af ophavsret til undervisningsmateriale bl.a. tages stilling til følgende forhold:

- **Hvilken type af materiale skal være omfattet af aftalerne?**

Det anbefales at der kun medtages undervisningsmateriale og ikke artikler og bøger. Dette for bl.a. at sikre incitament til lærebogsproduktion og royalties til underviserne.

Arbejdsgiver vil typisk betinge sig af, at værkerne ikke i væsentlig omfang genbruger undervisningsmateriale, som institutionen har rettighed til samt at der ikke er tale om bøger som efter forudgående aftale er tilvirket til brug i institutionen for undervisning.

- **Hvornår afgiver underviserne deres ophavsret til materiale?**

Det kan fx aftales at være dagen efter første anvendelsesdag. Det anbefales, at underviserne kun afgiver ophavsret til materiale, som de anser for færdigt. Dermed kan det være en god idé at aftale, at det først er når materialet er anvendt, at det uploades. Hvis underviseren i den forbindelse vurderer at der allerede på dette tidspunkt bør ske ændringer i materialet, skal dette være en mulighed, før den enkelte uploader materialet til databasen.

Det kan derudover overvejes aftalt, at upload sker i skrivebeskyttet format (fx pdf).

- **Hvad er det nærmere, undervisningsinstitutionerne skal kunne gøre med undervisningsmaterialet?**

Det er væsentligt at overveje hvad arbejdsgiver og undervisere ønsker at opnå med en aftale, herunder om der er særlige udfordringer, som man ønsker at imødegå. Det er væsentligt fra underviserens side at have fokus på 'kun' at overdrage de relevante dele af ophavsretten og til relevant materiale.

Hvis formålet alene er at lærerne frit kan genbruge og viderebearbejde hinandens materialer som led i undervisningen ved den pågældende institution, er det muligt at indgå en aftale hvor undervisningsinstitutionen får en simpel (ikke-eksklusiv) licens til dette og ikke andet.

¹ Morten Rosenmeier (2012), Ophavsret til undervisningsmateriale 2012, www.ubva.dk

- **Hvilke databaser skal materialet uploades til, og hvem har adgang til baserne?**
Det anbefales, at upload kun skal ske til undervisningsinstitutionernes egne databaser, og at det kun skal være deres egne ansatte, der skal kunne genbruge materialet.
- **Videresalg**
Hvis undervisningsinstitutionerne ønsker at videresælge materialet til andre undervisningsinstitutioner, er det UBVAs og DMs anbefaling at det skrives i aftalen, at der skal gives tilladelse fra underviserne.
Det anbefales at videresalg til andre undervisningsinstitutioner skal give et engangsvederlag, som forhandles med TR, og at videresalg til forlag skal kræve ophavsmandens samtykke, og underviseren skal have 50 % af indtægterne.
- **Skal det være muligt for underviserne at trække undervisningsmateriale tilbage igen?**
Det anbefales, at denne mulighed indskrives i aftalen.
- **Ændringer i materialet**
Den enkelte medarbejder skal have ret til at redigere og slette i eget udarbejdet materiale.
Derudover er det relevant at overveje om andre, end den som har produceret materialet, skal have mulighed for at ændre i det.
Såfremt det skal være muligt for andre at ændre eller tilføje i materialet, er det væsentligt at det angives hvem der er ansvarlig for ændringer og tilføjelser. Den oprindelige ophavsmand skal kunne kræve sit navn fjernet som forfatter fra et redigeret materiale.
- **Forældelse af materiale**
- Det anbefales at der tages stilling til, om undervisningsmateriale kan slettes fra databasen indenfor en vis årrække for at sikre materialets aktualitet.
- **Skal underviseren selv kunne genbruge materialet, hvis vedkommende får nyt arbejde?**
Det er UBVAs og DMs anbefaling at underviseren skal have rimelig mulighed for at genbruge materialet, når pågældende får job et nyt sted.
- **Film- og lydoptagelser**
DM og UBVA opfordrer til at det skrives direkte ind i aftalen, at hvis der i undervisningsmateriale indgår optagelser af underviseren, kan underviseren kræve optagelser, hvor de medvirker, fjernet fra undervisningsmaterialet. Det er væsentligt at få skrevet ind, så det sikres at en underviser ikke risikerer at ifalde et erstatningsansvar overfor deres uddannelsesinstitution ved at kræve en optagelse fjernet.
Se yderligere under webcast af undervisning nedenfor.
- **Materiale som er udarbejdet udenfor ansættelsen, og som ikke har tilknytning til underviserens arbejde, anbefales ikke at være omfattet af aftalen.**
Det anbefales, at der i aftalen tilføjes en passus om, at hvis en underviser alligevel vælger at bruge den slags materiale i undervisningen, får institutionen en ikke-eksklusiv brugsret til dette materiale,

med mindre brugen allerede er dækket af Copydan aftaler eller rettigheder til materialet er givet videre til et forlag.

UBVA har udarbejdet tre vejledende modelaftaler vedr. ophavsret til undervisningsmateriale, som kan findes på følgende link <https://www.ubva.dk/vejledendeaftaler/>

Disse modelaftaler sammenholdt med ovenstående punkter kan bruges som inspiration i forbindelse med indgåelse og revision af aftaler.

Webcast af undervisning:

Webcast af undervisning vil sige at undervisningen optages, og at optagelserne lægges ud på internettet eller intranettet.

Man er som underviser ikke forpligtet til at acceptere, at ens undervisning bliver optaget og offentliggjort. Dette følger af, at undervisningen er et ophavsretligt beskyttet værk, som underviseren har ophavsretten til, og det vil blandt andet sige retten til offentliggørelse på internettet. Herudover vil der, ved optagelser af undervisningen, være tale om personoplysninger om underviseren i databeskyttelsesforordningens forstand. Dette betyder at optagelse og offentliggørelse på internettet kræver underviserens samtykke jf. databeskyttelsesforordningens art. 6, stk. 1 litra a.

Underviseren har mulighed for at trække sit samtykke tilbage jf. databeskyttelsesforordningens art. 7 stk. 3.

UBVA har udfærdiget to vejledende modelaftaler om webcast af undervisningen, en rammeaftale og en individuel aftale. Det er vigtigt at få sådanne aftaler på plads for alle undervisere, som samtykker i webcast af deres undervisning, så deres rettigheder er klart udtrykt i aftalen med deres arbejdsgiver og følger ophavsretsloven og databeskyttelsesforordningen. DM Professionshøjskoler og Erhvervsakademier anbefaler derfor at sådanne aftaler anvendes, når uddannelsesstedet benytter sig af webcast af undervisningen.

UBVAs rammeaftale og individuelle aftale om webcast kan findes på UBVAs hjemmeside under vejledende aftaler, <http://ubva.dk/Vejledende-aftaler>

UBVA har forslag til hvad der bør drøftes og afklares i forbindelse med webcast af undervisning. Dette omfatter bl.a. hvilken undervisning der skal optages, hvilken form for optagelse der er tale om, hvor optagelserne offentliggøres og hvem der har adgang til dem.

Se yderligere på UBVAs hjemmeside, www.ubva.dk, under e-læring.

DM Professionshøjskoler og Erhvervsakademier opfordrer til at tillidsrepræsentanter, som støder på problematikker i henhold til ovenstående, som er relevant for DM at være opmærksom på, giver DMs sekretariat besked.

Godkendt på DM Professionshøjskoler og Erhvervsakademiets bestyrelsesmøde d. 27.1.2017
Revideret 2. oktober 2020